

Pozicioniranje u Evropi bez granica Razgovor između h.arte i Konteksta

Kontekst: Živite i radite u bivšoj istočnoevropskoj zemlji koja je sada deo Evropske unije. U ovom trenutku svedoci smo opšte euforije u Evropi povodom proslave dvadesete godišnjice pada Berlinskog zida. Organizovane su mnoge izložbe, projekti vezani za ovu temu, umetnička dela producirana... Kako to komentarišete?

h.arta: Početkom devedesetih godina, nakon sloma komunističkog režima i tokom „tranzicije“ u Rumuniji, iz čitavog ideološkog spektra političkih govora jedna rečenica je stalno korišćena i stalno reprodukovana kroz medije: „Sada Rumunija konačno može ponovo početi da pripada Evropi“. Ta rečenica – ponavljana uz sentimentalno pominjanje žrtava revolucije ili uz praktične opservacije o žrtvama koje građani moraju podneti kako bi tranzicija i proces pridruživanja EU-u bili uspešni – u oba slučaja značila je isto: komunistički period bio je tako moćna anomalija da je imao sposobnost ne samo da zaustavi vreme i zadrži našu zemlju izvan razvoja Evrope nego i da dovede u pitanje njenu prostornu percepciju. Ta se poruka slala tokom tranzicije, i ta je poruka sadržana i sada u proslavi dvadesete godišnjice pada Berlinskog zida: zemlje socijalističkog bloka živele su gotovo pedeset godina u zatvorenom prostoru i nekom procepu istorije koji mora biti izbrisan zarad povratka u „normalnost“ označenu slobodom kretanja (više kretanja kapitala nego ljudi). Evropa „bez granica“, koja se slavi ove godine tako brojnim kulturnim događajima (a možda je sadašnja ekonomska kriza i znak pitanja koji ona stavlja na uspeh globalnog neoliberalizma katalizator te slavljeničke euforije), krajnji je rezultat tog procesa brisanja svih razlika, procesa u kome se siromaštvo i eksploatacija skrivaju ispod prividne slobode kretanja za sve.

Kontekst: Ono što opisujete simptomatičan je način na koji EU-Evropa konstruiše sebe kroz ideju o pripadanju: pripadanju Zapadnoj Evropi (liberalno-kapitalističkoj). Ta ideja zapravo je ideologija koja podrazumeva ekspanziju (njenih tržišta, naravno). Pripadati Evropi znači pripadati Zapadnoj Evropi. Taj proces nije dinamičan proces razmene, mada se često tako predstavlja. To je jednosmeran proces, kako je objasnio Tihomir Topuzovski.¹ Pripadati znači primenjivati širok spektar takozvanih vrednosti zapadnih demokratija, što, naravno, proces eksploatacije čini mogućim i sigurnim. Ali ukoliko se osvrnemo na istoriju kolonijalizma kao projekta evropske modernosti, i ukoliko nismo slepi da vidimo šta se događa u trenutku u kojem Evropa sve više i više tone u procese koje Žarana Papić² naziva *fašizacijom* društava, moramo se upitati o kojim to vrednostima mi ovde govorimo.

h.arta: Kako je tema KulturKontaktovog šireg međunarodnog projekta „Bez granica“ relevantna u kontekstu vašeg rada?

Kontekst: U vezi s pitanjem konteksta, budući da mi govorimo iz dva konteksta (pošto u ovom trenutku jedna od nas živi u Beču, a druga u Beogradu), ovde bismo pomenule dva događaja iz naših konteksta paradigmatiska za stanje stvari u savremenoj Evropi, a koji bi bili i odgovor na vaše pitanje. Jedan je „Operacija proleće“, najveća policijska racija u Austriji posle Drugog svetskog rata, preduzeta 1999. godine, kada je više od stotinu afričkih imigranata zatvoreno i optuženo bez valjanih dokaza, a pod plaštom „borbe protiv organizovanog kriminala“. Ta operacija je deo tekuće prakse kriminalizacije imigranata u Austriji i nasilja nad njima tokom proteklih deset godina (isto je i u drugim zemljama EU). Drugi događaj je „Beogradska univerzijada 2009“, međunarodni sportski događaj, kojom prilikom su gradske

¹ Tihomir Topuzovski, „FROM THE IMAGINING OF THE BALKANS TO THE INVENTION OF THE WESTERN BALKANS“, Reartikulacija, Issue 6, Ljubljana, 2009, http://www.reartikulacija.org/RE6/ENG/hardcore6_1_ENG_topu.html

² Žarana Papić, „Europe after 1989: ethnic wars, the fascisation of social life and body politics in Serbia“, u: Filozofski vestnik, special issue The Body, (ed.) Marina Gržinić Mauhler, FI ZRC SAZU, Ljubljana, 2002, str. 191–205.

vlasti prisilno raselile neformalno romsko naselje koje se nalazilo blizu blokova za smeštaj sportista, zarad stvaranja slike „čistog“ Beograda i „čiste“ Srbije. Dakle, oba događaja nam govore o alarmantnom institucionalizovanom rasizmu i nacionalizmu, koji moraju biti posmatrani u vezi s evropskom kolonijalnom istorijom, evropskim nacionalizmima s njihovim politikama rata i današnjom neoliberalnom strategijom koja profit vrednuje više nego ljudski život, a kojoj su hijerarhije nužne kako bi dalje postojala. Tako nam Evropa nakon 1989. godine govori o ovim i mnogim drugim diskriminatorским događanjima, a ne o pravdi i demokratiji, koje se samo nominalno pominju.

h. arta: Možda bismo u nastavku mogli da popričamo o našem pristupu temi sadašnjeg projekta „Bez granica“. Kasnije na ovo pitanje možemo i mi da odgovorimo.

Kontekst: Što se tiče našeg konceptualnog pristupa ovoj temi, mislimo da je on jedini mogući: budući da ste uokvireni na ovaj način, morate diskutovati o tom okviru i morate analizirati sve procese koji su skriveni ili učinjeni nevidljivim. Zbog toga želimo da pokažemo kako kapitalizam funkcioniše i koliko je poguban.

Na metodološkom nivou, naša odluka je bila da promislimo i pokušamo da ne ponavljamo hijerarhijski već utvrđene režime reprezentacije imanentne kustoskoj praksi kakvu danas poznajemo (praksa koja ne dovodi u pitanje podelu rada i uslove za rad) i imanentne instituciji savremene umetnosti. Zbog toga smo zainteresovane da istražujemo postupke rada i formate kao što su kolektivno autorstvo, projekti saradnje, a ne hegemonističke procese kustoske selekcije čiji je cilj čista reprezentacija i reprodukcija.

U tom smislu, možemo se vratiti vašoj sopstvenoj umetničkoj praksi. Možete li nešto detaljnije reći o svom pristupu u razvijanju sopstvenih koncepata, metoda i formata? Pošto ste svoju umetničku praksu zasnovale na promišljanju umetničkog prostora kao prostora za neformalne mreže, interdisciplinarni zajednički rad, čitanje tekstova, debate, radionice, projekcije i tako dalje, mislite li da takav pristup može da ospori „neutralnost“ umetničkog prostora? I mislite li da to može stvoriti potencijal za nove subjektivizirane pozicije i prakse?

h.arta: Ono što je nama u našoj praksi najvažnije jeste da neprestano preispitujemo svoj položaj kao umetnica, kao građanki, kao ženâ koje žive u zemlji koja je nekada bila deo „Istoka“, kao „belih“ žena koje žive u sada „evropskoj“ zemlji, kao kulturnih radnica koje su deo sistema sa svim njegovim kontradikcijama, ponekad sa svim njegovom varkama i licemerjem, a ipak sa svim njegovim potencijalima da proizvede smislenu analizu i kritiku. A naravno da taj rad stalnog preispitivanja vlastite uloge i položaja ne može biti izvan kolektivnih postupaka, izvan rada koji podrazumeva saradnju i interdisciplinarnost, pokušaja da se stvore modeli za rad koji teoriju približavaju što je moguće više praksi i vode razgovoru i stalnim nastojanjima da se ispravi inherentna hijerarhija koja se stvara unutar grupa. Smatramo da je umetnost dobar metod da se omogući ova vrsta analize, da se stvaraju situacije za smislenu sučeljavanja i diskusije.

Uvek je teško, kada opisujete sopstveni rad, u strukturi pisanja učiniti jasnim taj jaz koji uvek postoji između neke vrste idealne projekcije onoga što vaš rad želi da bude i stvarnih slučajnosti, grešaka, kompromisa koji vaš rad u sebi sadrži. A mi mislimo da se baš u analizi tog jaza kriju mogućnosti za promene. Smatramo da možda najbitnije što može da se uradi u svetu u kome su eksploatacija i nasilje uvek zaklonjeni iza reči (komunistička propaganda, hrišćanski „moral“, neoliberalna „demokratija“ itd.) jeste biti stalno svestan tog jaza između reči i prave stvarnosti koju one prikrivaju (istovremeno stalno pokušavajući da ispravite jaz između sopstvenih reči i stvarnog svakodnevnog života i odluka). Ovo nas vraća našem pitanju u vezi s našom pozicijom u vezi s temom Evrope „bez granica“. Potpuno se slažemo s vašim odgovorom i delimo vaš pristup: kada je glavni ton onaj koji slavi kraj svih kontradikcija, važno je preispitati upravo kontradikcije i nejednakosti koje su građa od koje je kapitalistički sistem sazdan.